

Kortere arbejdstid i Danmark øgede beskæftigelsen – men indkomsten faldt

VIDENSOVERBLIK

OKTOBER 2025

I 1919 blev 8-timers arbejdsdagen indført i Danmark. Reformen betød en arbejdstidsreduktion på helt op til 17 procent. Resultaterne viser, at nedgangen i arbejdstid, førte til en betragtelig lønnedgang for den enkelte og en markant stigning i beskæftigelsen, især for ufaglærte, men ingen øget automatisering eller arbejdsmarkedskonflikter.

Forskere bag udgivelsen Casper Worm Hansen, professor i økonomi, Københavns Universitet og Marius Fredagsvik Gunnesmo, ph.D.-studerende i økonomi, Københavns Universitet

Et centralt spørgsmål i debatten om kortere arbejdstid er, om man kan bevare sin samlede lønindtægt. Et nyt studie, udarbejdet af forskere fra Københavns Universitet og støttet af ROCKWOOL Fonden, har undersøgt netop det, med afsæt i perioden 1914-1925. Udgangspunktet er indførelsen af 8-timers arbejdsdagen i 1919 – den største enkeltstående arbejdstidsreform i dansk historie. Ifølge forskernes resultater var svaret dengang et klart nej, i hvert fald for langt de fleste.

I København fik mange godt nok en højere timeløn efter reformen, men ikke nok til at opveje det, de mistede i arbejdstimer. For hver gang arbejdstiden blev skåret med én procent, steg timelønnen med cirka 0,4 procent, men den samlede ugeløn faldt stadig med omkring 0,6 procent. Og i provinsen var der slet ingen stigning i timeløn. Her fulgte lønnen med ned, når arbejdstiden blev kortere.

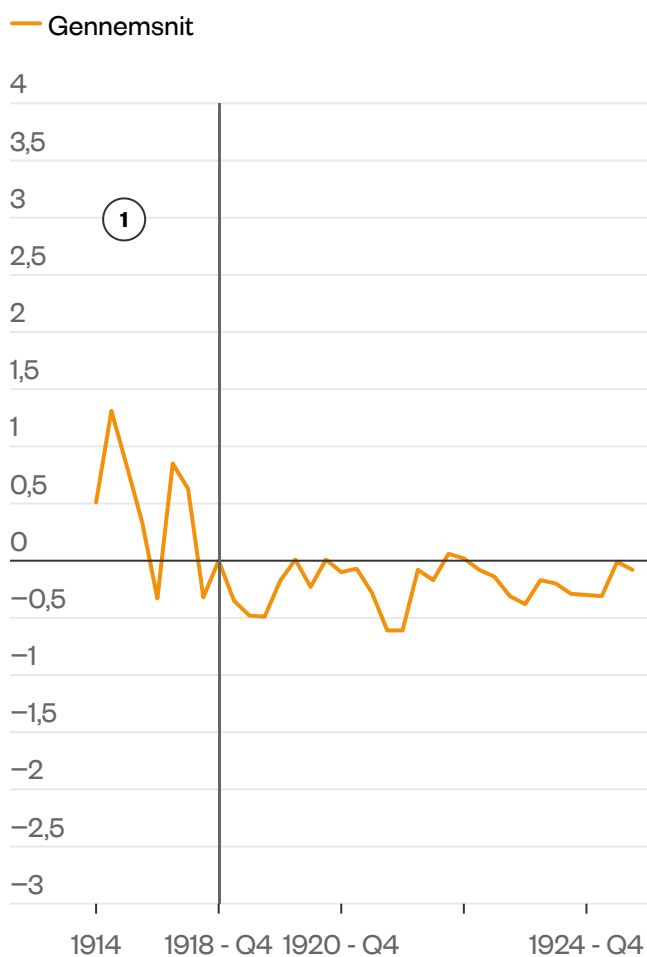
Det er vigtigt at understrege, at reallønnen generelt stiger i perioden 1914–1925, uafhængigt af reformen. Der er lønvækst i den danske industri i disse år, og både time- og ugeløn vokser over perioden. Noget af den lønvækst ser dog ud til at hænge sammen med reformen, og for ugelønnens vedkommende blev væksten altså delvist spist op af den kortere arbejdstid.

Figuren viser udviklingen i timeløn og ugeløn, før og efter reformen, for både København og provinsen. Mens timelønnen stiger en smule efter indførelsen af 8-timersdagen, særligt i København, falder den ugentlige løn i begge områder, fordi arbejdstiden reduceres mere, end timelønnen stiger.

Resultaterne viser, at man ikke som udgangspunkt kan forvente, at produktiviteten stiger nok til, at man både kan arbejde mindre og få samme løn. I 1919 måtte de fleste acceptere, at kortere arbejdstid også betød mindre i lønningsposen.

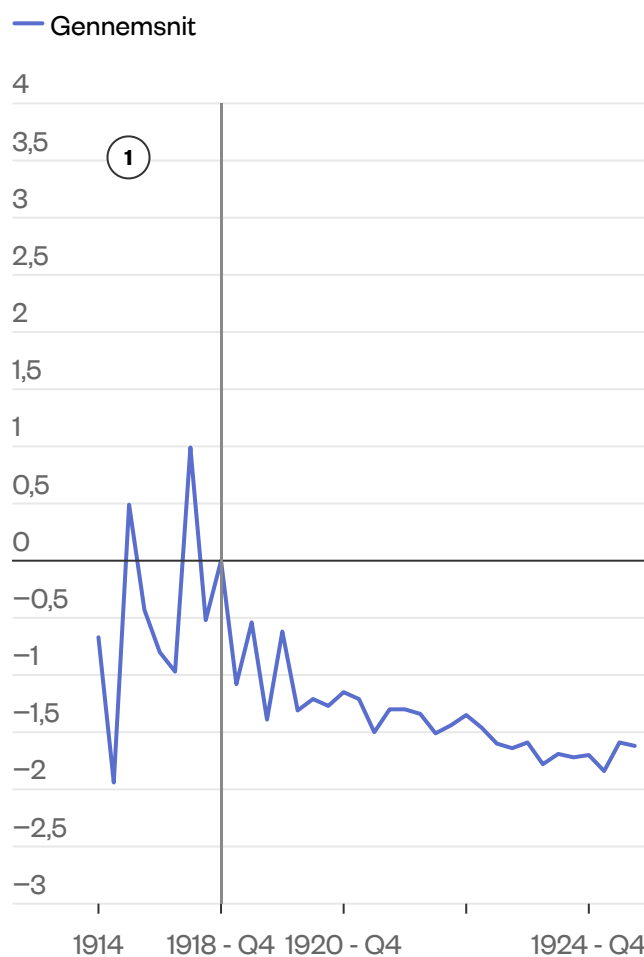
Figur: Udviklingen i ugentlig indkomst og udviklingen i timeløn for København og Provinsen 1914-1925

Ugelønseffekter 1914-1925 - København

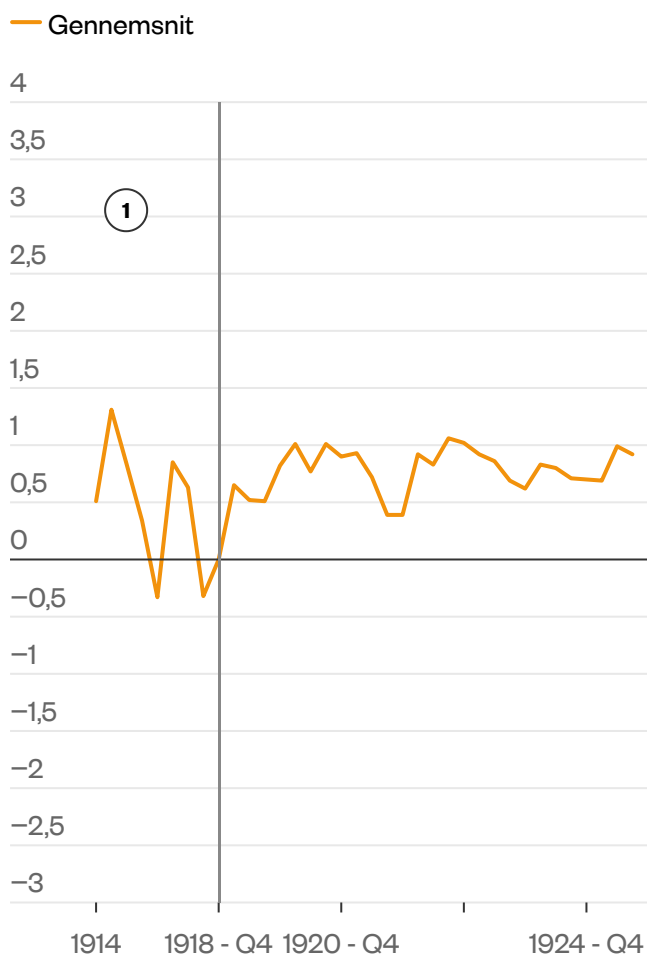
① 1915-1916 manglende data

Ugelønseffekter 1914-1925 - Provinsen

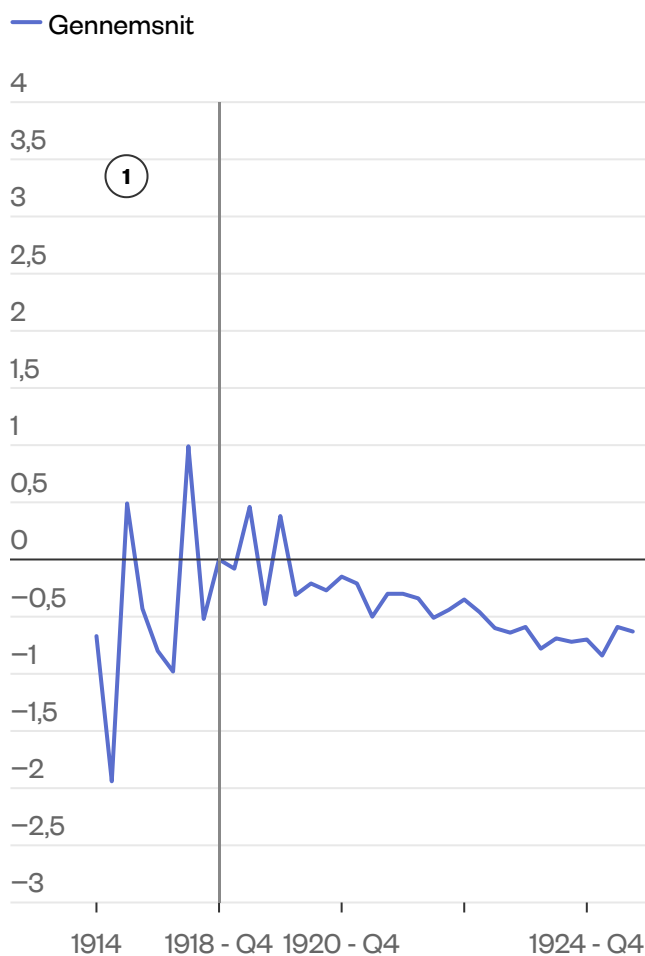
① 1915-1916 manglende data

Timelønseffekter 1914-1925 - København

① 1915-1916 manglende data

Timelønseffekter 1914-1925 - Provinsen

① 1915-1916 manglende data

Figuren viser hvordan løn og indkomst udviklede sig i København og i provinsen i årene omkring indførelsen af 8-timersdagen i 1919. På den vandrette akse ses tid (årstal/kvartaler), mens den lodrette akse viser den procentvise ændring i antallet af ansatte, når arbejdstiden reduceres med 1%. Mens timelønnen stiger en smule efter indførelsen af 8-timersdagen, særligt i København, falder den ugentlige løn i begge områder, fordi arbejdstiden reduceres mere, end timelønnen stiger. Resultaterne bygger på statistiske beregninger, og der er derfor en vis usikkerhed omkring de præcise størrelser af effekterne. Bemærk, at der for 1914 kun foreligger årlige data, at der ikke findes data for 1915-1916, og at der mangler data for 2. kvartal i 1925. Kilde: Statistiske Meddelelser: Arbejdslønnen i Industrien m.v. i Danmark 1914-1925

Virksomhederne ansatte flere – særligt i København

På trods af indkomsttabet var der også en positiv effekt af reformen: Den fik flere i arbejde. Når folk skulle arbejde færre timer, og produktionen stadig skulle klares, ansatte mange virksomheder flere personer. Det gjaldt især i København og i de brancher, hvor arbejdstiden blev skåret mest ned.

Det var især ufaglærte mænd og kvinder der fik glæde af den øgede beskæftigelse. Dette kaldes for en "work-sharing" effekt: Når arbejdstiden falder, bliver det samme arbejde fordelt på flere personer. Effekten var tydeligst i København, hvor tallene indikerer, at beskæftigelsen i gennemsnit steg med cirka 1,5% for hver gang arbejdstiden blev reduceret med én procent. Estimatet på 1,5% er behæftet med en vis usikkerhed, og resultaterne bør derfor tolkes med forsigtighed, men mønsteret er alligevel klart. I nogle fag var stigningen endnu større, f.eks. i brancher med mange ufaglærte eller kvindelige ansatte. Det viser, at virksomhederne i hovedstaden valgte at rekruttere flere, når arbejdstiden blev sat ned.

Uden for København så billedet anderledes ud. Her var stigningen i beskæftigelsen mere begrænset, knap én procent, og lønnen steg ikke på samme måde som i hovedstaden. Det tyder på, at det især var i storbyen, at virksomhederne havde fleksibilitet og mulighed for at tilpasse sig ved at tage flere folk ind.

Ingen tegn på øget automatisering eller flere konflikter

En typisk bekymring, når man taler om kortere arbejdstid, er, om virksomhederne bare skifter folk ud med maskiner. Men analysen viser, at dette ikke skete i Danmark efter reformen i 1919. Tværtimod faldt brugen af maskinkraft målt i hestekræfter pr. medarbejder. For at undersøge dette, har forskerne set på data fra de industrielle folketællinger i 1914 og 1925, hvor virksomhederne bl.a. opgav det samlede antal ansatte og den samlede mængde hestekræfter brugt i produktionen. På baggrund af disse tal har forskerne selv beregnet, hvor meget maskinkraft der i gennemsnit blev anvendt per medarbejder. Resultatet peger på, at virksomhederne hellere ansatte flere mennesker fremfor at automatisere, og altså tilpassede sig på den måde.

Samtidig viser analysen, at der i forbindelse med indførelsen af den reducerede arbejdsdag ikke er noget der tyder på, at de fag, der oplevede den største reduktion i arbejdstid, blev mere konfliktfyldte end andre. Både strejker og lockouter forekom i årene efter reformen, men niveauet af konflikter ser ikke ud til at hænge sammen med, hvor meget arbejdstiden blev sat ned i de enkelte brancher.

Ser man på perioden efter 1919, er der flere år med høje konfliktniveauer, særligt omkring 1922, hvor arbejdsgivernes hovedorganisation forsøgte at rulle dele af reformen tilbage. Disse konflikter fandt dog sted på tværs af fag, og analysen viser, at de ikke var koncentreret i de fag, hvor reduktionen i arbejdstid i 1919 havde været størst.

Resultaterne indikerer dermed ikke, at selve reformen udløste mere uro. Snarere tyder det på, at konflikterne var drevet af bredere økonomiske forhold. Danmark befandt sig i en efterkrigsrecession, og presset på løn- og arbejdsforhold var stort. At konflikterne ikke ramte særlig hårdt i de mest berørte fag, indikerer, at selve implementeringen af 8-timersdagen forløb nogenlunde fredeligt.

Studiet bidrager med vigtig historisk viden til den moderne debat om arbejdstid og work-life balance. Resultaterne viser, at kortere arbejdstid ikke nødvendigvis kan gennemføres uden omkostninger, i hvert fald ikke hvis man forventer at bevare samme lønniveau.

Samtidig peger erfaringerne på, at kortere arbejdstid kan være et effektivt middel til at øge beskæftigelsen blandt grupper, der står svagere på arbejdsmarkedet, som f.eks. ufaglærte. I den forstand kan forkortelser af arbejdstid

muligvis understøtte både arbejdsdeling og inklusion, men prisen er typisk en lavere indkomst.

Fakta om forskningsstudiet

Labour-Market Effects of Introducing the 8-Hour Workday

Forfattere:

- Marius F. Gunnesmo, ph.D.-studerende i økonomi, Københavns Universitet
- Casper W. Hansen, professor i økonomi, Københavns Universitet

Datakilder (alt er fra Danmarks Statistik):

Arbejdsgiverindberetninger om løn og beskæftigelse til Danmarks Statistik

- Statistiske Meddelelser: Arbejdslønnen i Industrien m.v. i Danmark 1914-1925

Industrielle folketællinger (1914 og 1925)

- Statistisk Tabelværk: Danmarks Haandværk og Industri Ifølge Folketællingen den 26. Maj 1914
- Statistisk Tabelværk: Erhvervstællingen 1925

Opgørelse over konflikter på arbejdsmarkedet (strejker og lockouter)

- Statistiske Meddelelser: Strejker og Lockouter i Danmark 1911-15
- Statistiske Meddelelser: Strejker og Lockouter i Danmark 1916-20
- Statistiske Meddelelser: Strejker og Lockouter i Danmark 1921-25

Studiet omfatter 65-67 faggrupper i det private industrimarked. Faggrupperne er opdelt på branche, køn og niveau (faglært/ufaglært).

Vidensoverblik fra ROCKWOOLFonden Forskning

Vidensoverblik fra ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed (ISSN 1396-1217) udgives for at informere offentligheden om resultaterne af den løbende forskning i enheden.

Vidensoverblikket er ikke ophavsretligt beskyttet og må frit citeres eller kopieres med fornøden kildeangivelse.

Du kan se andre udgivelser fra forskningsenheden på:
<https://www.rockwoolfonden.dk/forskning>